

EDUCACIÓ SECUNDÀRIA

FEM RÀDIO!

Dossier del professorat

PRESENTACIÓ

FEM RÀDIO! és una activitat pensada per als alumnes de secundària i/o batxillerat que pretén introduir als nois i noies dins el món de la ràdio alhora que experimenten en primera persona com funciona un estudi de ràdio i tots els processos implicats en la producció d'un programa radiofònic. Aquest dossier és un material per ajudar al docent de secundària i batxillerat a aprofitar molt millor l'activitat que ofereix el museu.

La dinàmica final del taller que es farà al museu és molt més completa i participativa si els nois i noies ja han treballat prèviament a l'aula com es fa un programa de ràdio i ja venen amb part del treball fet.

Es proposa al professorat treballar a l'aula algunes de les pautes que indiquem per tal de poder destinar tot el taller en el museu a elaborar el programa de ràdio i obtenir un resultat més semblant a un programa real. En cas que el docent prefereixi no tractar-ho a l'aula es destinarà una part del taller a la preparació de l'activitat i l'altra part a la realització d'aquesta, quedant també elements com a post-visita.

METODOLOGIA

En el museu, al voltant de l'estudi de ràdio hi ha una exposició que explica els orígens de la ràdio, els invents que l'han fet possible i algunes curiositats del món de la ràdio. En aquest dossier avancem alguns dels continguts que hi podem trobar.

Proposem diverses activitats per tal de treballar cada alumne/a o per grups de treball les diferents temàtiques.

Al final, però tot el grup classe ha de prendre decisions conjuntes per tal d'establir quin tipus de programa faran i com es dividiran la feina, per tal de venir al museu amb l'escaleta del programa i procedir a fer-lo.

En cas que no es disposi de temps suficient per donar els continguts a l'aula, es pot optar per només fer les activitats proposades, que el professorat podrà orientar amb les explicacions que es poden trobar en aquest dossier. Tot i que la proposta de les activitats és que es facin en grups més petits i s'acabi perfilant amb tot el grup classe, també el pot fer amb tot el grup d'alumnes directament.

A l'annex d'aquest mateix dossier trobareu les fitxes en blanc a emplenar per a cada activitat.

MOLT IMPORTANT: *Com l'espai de l'estudi és petit, recomanem portar l'activitat i guió del programa a fer, separat en dos grups. És a dir primera part del programa a emetre en un grup i segona part en un altre.*

1. QUÈ EN SABEM DE LA RÀDIO?

Què és la ràdio?

La ràdio és un mitjà de comunicació que utilitza la transmissió de senyals d'ones electromagnètiques per tal d'emetre informació. La ràdio va ser el primer mitjà de comunicació que va permetre escoltar veu i música a milers de kilòmetres de distància sense necessitat de cap mena de cable.

Què va suposar l'aparició de la ràdio?

El descobriment teòric de les ones electromagnètiques de Clerk Maxwell va canviar el món per sempre i va donar a lloc, al segle XIX, a un nou àmbit industrial: el de les comunicacions d'informació audiovisual. Aquesta va permetre l'evolució de la comunicació, els mitjans de comunicació i el comerç, va influir en les guerres mundials i també en la forma de divertir-se de la societat.

La ràdio s'ha anat desenvolupant, adaptant i evolucionant fins avui en dia, convertint-se en una de les TIC més utilitzades arreu del món gràcies a la seva accessibilitat.

James Clerk Maxwell

Guglielmo Marconi amb el transmissor (dreta) i el receptor (esquerra) que va utilitzar en algunes de les seves primeres transmissions de radiotelegrafia de llarga distància durant la dècada de 1890.

Breu història de la invenció de la ràdio

Aquesta sorgeix gràcies al desenvolupament del telègraf elèctric de Samuel Morse (1833) i del telèfon d'Alexander Graham Bell (1875) al llarg del segle XIX. Però també gràcies al descobriment de les ones electromagnètiques, el 1887, de la mà d'Heinrich Hertz. A partir d'aquests invents van aparèixer els primers aparells receptors de ràdio. Van ser moltes les persones que van contribuir a crear la idea moderna de la ràdio i, com a resultat, els orígens i la seva invenció són múltiples i controvertits. Els primers dissenys de ràdio, però, no podien transmetre cap mena de sons, es tractava de radiotelègrafs.

És difícil atribuir la invenció de la ràdio a una única persona. En diferents països es reconeix la invenció en clau local: Aleksandr Stepànovitx Popov va fer les seves primeres demostracions a Sant Petersburg, Rússia; Nikola Tesla a Saint Louis (Estats Units) i Guglielmo Marconi a Anglaterra.

El 1896 Guglielmo Marconi va obtenir la primera patent del món sobre la ràdio i un any més tard va construir la primera estació de ràdio del món a l'illa de Wight, Anglaterra. Ja l'any 1899 Marconi va aconseguir establir la primera transmissió sense fils entre Gran Bretanya i França i tan sols dos anys després, el 1901, va aconseguir per primera vegada transmetre senyals de banda a banda a través de l'oceà Atlàntic. Les primeres comunicacions no permetien transportar ni paraules ni sons musicals i no va ser fins al segle XX quan les aportacions d'Alexander Fleming i Reginald Fessenden van permetre la transmissió de la veu humana. A partir d'aleshores, comença la ràdio que avui coneixem.

ACTIVITAT 1: Què en sabem de la ràdio?

Aquesta activitat va destinada a conèixer i reconèixer l'ús que en fem de la ràdio quotidianament. Si els alumnes l'escolten o no, en quins moments, si són conscients del que escolten i, entre tots establir quin tipus de programes escolten, tot contestant personalment i comentant en grup les preguntes següents que trobareu també a l'annex de l'alumne/a.

Qui de vosaltres escolta la ràdio?

Quan l'escolteu?

Per on l'escolteu (a través d'un aparell de ràdio, una app del mòbil, per internet, en format podcast...)?

Què us agrada escoltar?

De quins temes us agrada que parlin a la ràdio?

Aquestes preguntes serviran per veure si escolten la ràdio o no, i poder començar a pensar quin tipus de programa els agradaria fer.

2. ELS PROGRAMES DE RÀDIO

Què és un programa de ràdio?

Entenem com a programa radiofònic aquella estructura global que integra als gèneres i que manté una unitat de contingut i estil amb una durada determinada dins de la programació radiofònica. És el conjunt de continguts diferenciats del discurs radiofònic, dotat d'una estructura pròpia, així com d'una durada concreta. Sempre és el resultat d'un acte creatiu.

Espai Ràdio MNACTEC.

Quins tipus de programes hi ha?

Podem distingir diferents tipus de programes radiofònics en funció dels seus continguts. Els podem agrupar en cinc blocs: informatius, magazins, narratius, participatius i temàtics.

IN FOR MA TIUS

- **Butlletí informatiu.** És un breu espai informatiu que s'emet cada un temps determinat on s'hi recullen les principals notícies i actualitzacions que s'han produït recentment. Inclou bàsicament notícies, entrevistes i potser algun petit reportatge. S'acostumen a emetre a les hores en punt. Durada aproximada: entre 3 i 8 minuts.
- **Diari parlat.** És un gran espai informatiu que inclou notícies, entrevistes, reportatges, cròniques... fins i tot, debats o tertúlies. Tot plegat s'agrupa en seccions, petits calaixos que ens serveixen per ordenar els continguts: secció de notícies nacionals, internacional, local, esports, debat... S'acostumen a emetre diferents edicions: una primera a primera hora de la tarda, i una segona, a primera hora de la nit. Durada aproximada: entre 1 hora i 1 hora i mitja.

- **Magazin.** Nascut inicialment com un programa d'entreteniment, amb seccions i continguts variats, el format del magazin s'ha adaptat fins i tot a programes especialitzats. El que defineix el magazin és el presentador, que fa de fil conductor a través de diversos continguts, i les seccions, sempre emeses a la mateixa hora, el mateix dia de la setmana. Al magazin hi cap gairebé tot, tertúlies, entrevistes, reportatges, concursos... però sempre amb un horari determinat per endavant i amb uns col·laboradors fixos per a cada secció. Durada aproximada: entre 2 o 3 hores.
- **Divulgatiu.** Petits magazins on de forma amena se'ns ofereix informació cultural o d'interès per a l'oient.
- **Culturals o espectacles.** Petits magazins, on secció a secció, es recullen les novetats de la cartellera cinematogràfica, es repassen alguns discos que han sortit al mercat, s'entrevista algun actor, cantant o es presenta una novetat literària.

MA GA ZINE

NAR RA TIUS

- **Dramàtics.** Són espais que intenten recrear una obra de ficció, a través de narradors i personatges, interpretats generalment per actors.

- **Programes de participació.** Els oients són els que comenten un tema o proposen algunes preguntes a través de les xarxes socials, una línia de telèfon o una bústia de correu electrònic, que altres oients han de resoldre.

PAR TI CI PA TIUS

TE MÀ TICS

- **Transmissions esportives.** És un tipus de programa radiofònic que transmet i comenta un esdeveniment esportiu. Generalment, es fa a través de periodistes que es troben al lloc dels fets: un camp de futbol, una pista de bàsquet... i altres locutors que parlen des de l'estudi a l'emissora.
- **Musicals.** Es tracta d'espais on un locutor presenta discos o cançons d'un determinat estil musical. Hi ha programes de pop, jazz, rock, música clàssica...

Canals de difusió. Com podem escoltar els programes de ràdio?

Si en el passat les emissions de ràdio només es podien escoltar utilitzant un aparell radiofònic, en l'actualitat, gràcies als avenços tecnològics, podem escoltar els programes de ràdio tant en directe com en diferit.

- En directe: emissió en directe, sense talls ni edició. Ho podem seguir a través d'un aparell de ràdio tradicional i, cada vegada més, per plataformes d' streaming o internet.
- En diferit: programes de ràdio pregravats, poden estar editats o no. Els podem escoltar a través d'un aparell de ràdio tradicional o per internet en format podcast.

ACTIVITAT 2: PLANTEGEM EL NOSTRE PROGRAMA DE RÀDIO

Amb aquesta activitat, volem començar a plantejar com serà el nostre programa de ràdio. Per fer-ho haurem de decidir quin tipus de programa ens agradaria que fos, els temes que volem tractar o a quin públic va dirigit. A continuació us deixem un seguit de preguntes que us ajudaran a orientar el contingut del vostre programa.

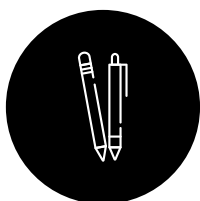
- *Quin tipus de programa de ràdio volem que sigui?*
- *A quin públic es dirigeix?*
- *Quins temes volem tractar?*
- *En quina franja horària?*
- *Per quin canal s'emetrà el programa?*

3. COM ES FA UN PROGRAMA DE RÀDIO

Un cop ja sabem quins tipus de programes hi ha i ja hem començat a esbossar el nostre programa hem d'aprendre com es fa un programa de ràdio.

Fer un programa de ràdio no és fàcil ni es pot fer de pressa i corrents, és per aquesta raó que es necessita una fase de disseny, una fase de preproducció i una fase de producció.

En primer lloc, a la fase de disseny perfilarem el programa al voltant d'una idea, a ser possible original. Dins la programació, hi poden haver moltes propostes amb continguts diferents, així que convé tenir en compte diversos condicionants com:

Que s'adeqüi a l'estil de l'emissora que l'emetrà.

Que el tipus de vocabulari i de continguts encaixin amb el públic al qual es dirigeix.

A quina hora s'emetrà el programa.

Quina durada tindrà el programa radiofònic.

Quan ja tenim una primera idea amb la qual treballar, ja ens podem endinsar en el disseny del programa pròpiament dit. La planificació compta amb dos factors:

OBJECTIUS

La definició de l'objectiu ens ajudarà a conformar una unitat, generar una identitat i aportarà coherència. Hem de tenir clar què volem aconseguir amb la realització d'aquest programa i quina és la nostra finalitat: entretenir, educar, informar, denunciar, etc..

NOM

La cerca del nom. La recomanació bàsica al voltant del nom és que sigui curt, atractiu i en relació amb el contingut del programa.

Un cop ja tenim la primera fase definida, passem a la fase de preproducció del programa. Així, caldrà definir quines persones i quins perfils formaran part d'aquest projecte: Qui en serà el director? I el conductor/a? Tindrà el suport d'altres locutors? Hi haurà col·laboradors? Qui el produirà? El programa comptarà amb especialistes? Quines seccions tindrà i qui serà l'encarregat de cada una d'elles? S'haurà d'assignar un tècnic de so i un/una productor/a. Quina en serà la sintonia o careta que permetrà identificar el programa? Es comptarà amb personal de l'emissora o personal extern?

Un cop seleccionat l'equip, es procedirà amb l'elaboració de la primera emissió d'aquest, tot configurant-ne el guió tècnic. El guió marcarà la rutina i la metodologia de treball posterior. Caldrà seleccionar el tema del programa i documentar-se, és a dir, cercar la informació. Un cop recopilada i treballada la documentació es procedirà amb la selecció dels continguts... Disposats en seccions o blocs. Escollirem les músiques i els efectes. Un cop hàgim enllestit tot, ho introduïrem/reflectirem en l'escaleta/guió tècnic, tot indicant el temps de durada i les fonts o origen de cada un dels elements.

Finalment, a la fase de producció gravarem el programa i l'emetrem.

ACTIVITAT 3: DISSENYEM EL NOSTRE PROGRAMA DE RÀDIO*

Si us hi fixeu, la fase de disseny ja l'hem començat a preparar amb les activitats anteriors. Ara només ens queda acabar de perfilar i decidir quins perfils busquem en les persones que han de participar en el programa. Com aquesta activitat ens servirà per anar preparant el taller que farem al museu, us proposem alguns dels perfils professionals que necessitarem. Podem posar el nom o el nombre de persones que creieu que compleixen cada un dels perfils.

Un cop acabat aquest exercici amb el qual, juntament amb els exercicis anteriors, cada grup ja tindrà feta una proposta de programa, es convida a que cada grup presenti la seva idea a la resta del grup classe i entre tots s'esculli quina és la que es farà al taller del museu.

*Veure plantilla a l'annex 3.

4. EL GUIÓ RADIOFÒNIC

El que cal tenir en compte que la ràdio és un mitjà que té uns temps definit a partir d'una graella, normalment hi ha programes abans i després del nostre. És a dir, hi ha un horari que s'ha de complir i cal tenir molt ben marcats els temps que ha de durar cada secció o cada part, perquè cal començar puntual a una hora i acabar a l'altra, sense que sobri ni falti temps. En el cas d'un podcast, que no té una hora fixa, és més variable, però també cal marcar-ho perquè també ha de tenir una durada semblant en tots els episodis. Marcar el temps també és una manera de donar importància a cada secció, deixant clar quant volem que duri, per donar més o menys informació i dedicar més o menys temps a cada cosa.

En el guió es detallen, per tant, tots els passos a seguir i, en funció del programa al que ens anem a enfrontar, serà més o menys concret. A més, el guió és la peça clau perquè locutors i tècnics de so s'entenguin.

El guió ha d'identificar tots els elements del muntatge sonor. S'han d'ordenar els diferents sons que han d'aparèixer en la producció final; veu, música, efectes i silencis. Cada so ha de tenir una assignació de temps (en segons o en minuts). En un guió cal concretar- detallar els següents aspectes:

1.

L'ordre en què apareixeran els diferents elements (veu, música, efectes sonors, silencis) i la durada (de la música i els efectes sonors, p. ex.).

2.

La manera d'aparició i desaparició dels sons i la manera de permanència en antena.

PP = Primer Pla

2P = Segon Pla

Fade-In (F-in) = Aparició gradual d'un so fins a situar-se en PP

Fade-Out (F-out) = Un so que està sonant en PP desapareix gradualment fins a deixar de ser percebut.

Resol (RS) = Desaparició de so, però no de forma gradual sinó de cop.

Fos Encadenat (F/E) = Mentre un so desapareix en F-Out s'inicia un altre en F-In. Hi ha un moment en què es barregen ambdós sons.

Exemple de guió radiofònic

TEMPS	INDICACIONS TÈCNIQUES	CONTINGUT
20"	PP Sintonia d'inici	
10"	F-in Cançó "Bon dia"	
1"	PP Locutor 1 / 2P Cançó "Bon dia"	Loc 1 (Anna): Bon dia i benvinguts al programa: UN DIA AL MUSEU!, em dic Anna i seré la presentadora del programa d'avui dissabte que el farem amb alguns dels assistents al museu.
1' 10"	RS Cançó "Bon dia"	<p>Loc 2 (Joaquim): Bon dia, jo soc en Joaquim i també us acompanyaré al llarg d'aquesta emissió! Què tal estàs Anna? Avui el museu està a tope!</p> <p>Loc 1 (Anna): No cal que ho juris! Sembla que avui tot Terrassa s'ha llevat amb ganes de visitar el mNACTEC.</p> <p>Loc 2 (Joaquim): Per què convidem a alguns dels visitants que tenim avui per aquí i que ens expliquin què els sembla el museu?</p>
2'	Cortina musical / PP Loc 1, 2 i entrevistat 1	<p>Loc 2 (Joaquim): Ja tenim amb nosaltres el nostre primer convidat, per què no et presentes una mica i ens dius com ets dius, quants anys tens i què has vingut a fer avui al museu.</p> <p>Entr 1 (Natàlia): Hola, em dic Natàlia, tinc 10 anys i he vingut a veure l'exposició de les motos amb els meus pares.</p> <p>Loc 1 (Anna): Caram! T'agraden molt les motos?</p> <p>Entr 1 (Natàlia): Sí! Des de petita que la meva mare m'ha portat a veure les curses al circuit de Catalunya.</p> <p>Loc 1 (Anna): Què interessant! Has vist al museu alguna moto que t'agradi molt?</p> <p>Entr 1 (Natàlia): Encara no m'ha donat temps de veure-les totes, però si la trobo vinc i us ho dic!</p> <p>Loc 2 (Joaquim): no t'entretenim més llavors! Disfruta de les motos i del museu. Moltes gràcies, Natàlia!</p> <p>Loc 2 (Joaquim): Aprofitem mentre busquem a algú més per entrevistar per fer una breu pausa publicitària.</p>
30"	RS Cortina musical F/E Sintonia de l'anunci Anunciant 1	An 1 (Roger): Cada dia, quan et pentines et queden amb un munt de cabells a les mans? Tens por de quedar-te calb? No et preocupis més, nosaltres et portem la solució! Amb el Xampú anticaiguda Cabellsplens donaràs força als teus cabells perquè no caiguin a la vegada que els deixaràs brillants i sedosos! Recorda, amb Cabellsplens no t'hauràs de preocupar mai més per la teva cabellera!
...

ACTIVITAT 4: FEM EL GUIÓ DEL NOSTRE PROGRAMA*

En aquest últim exercici, farem el guió del nostre programa. No cal que hi escrivim tot el que hi voldran dir, paraula per paraula, però sí que tinguem clar més o menys què ha de dir cadascú, quines han de ser les preguntes en cas que fem una entrevista, el temps que hem de dedicar a cada secció, quins efectes de so o falques utilitzarem o si hem de dedicar un espai del nostre programa a anuncis.

Com el temps que tindrem al museu és limitat i no podem dedicar tot el taller només a gravar el programa, es proposa que com a molt el programa tingui una durada màxima de 10 minuts. Per tal que tothom pugui participar, suggerim que el guió contempli diferents seccions on els diferents alumnes podran participar. Algunes de les seccions recomanades poden ser, per exemple, una benvinguda, un parell d'entrevistes, dues o tres parades publicitàries, una notícia d'última hora o un concurs i un comiat.

Aquest guió no se l'hauran d'aprendre de memòria, però servirà per saber quin és el rol de cadascú i més menys què haurà de dir.

*Veure plantilla a l'annex 4.

ANNEX 1: PLANTILLA DE L'ACTIVITAT “TEMPTEGEM EL TERRENY”

Marqueu i ompliu el quadre següent:

PREGUNTA	RESPOSTES	DADES ESTADÍSTIQUES
Quan l'escolteu?		Nº d'alumnes:
Quan l'escolteu?	☐ Matí ☐ Migdia ☐ Tarda ☐ Vespre ☐ Nit	Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes:
Per on l'escolteu?	☐ Aparell de ràdio ☐ App per a smartphones ☐ Internet ☐ Podcast	Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes:
Què us agrada escoltar?	☐ Música ☐ Notícies ☐ Narracions ☐ Entrevistes ☐ Altres: _____	Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes:
De quins temes us agrada que es parlin a la ràdio?	☐ Actualitat ☐ Cinema ☐ Esports ☐ Altres: _____	Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes: Nº d'alumnes:

ANNEX 2: PLANTILLA DE L'ACTIVITAT “PLANTEGEM EL NOSTRE PROGRAMA DE RÀDIO”

Marqueu i ompliu el quadre següent:

TIPUS	Informatiu	Magazine	Narratiu	Participatiu	Temàtic
PÚBLIC	Infants	Adolescents	Adults	Altres:	
TEMES					
HORARI	Tot el dia	Matí	Tarda	Vespre	Nit
DIFUSIÓ	Aparell de ràdio tradicional		Podcast	Plataforma d'streaming	

ANNEX 3: PLANTILLA DE L'ACTIVITAT “DISSENYEM EL NOSTRE PROGRAMA DE RÀDIO”

Marqueu i ompliu el quadre següent. Podeu posar el nom i/o el número d'alumnes que es necessitaran per cada perfil. **RECORDEU QUE FAREM UNA FITXA PER CADASCUN DELS 2 GRUPS EN QUÈ ES DIVIDIRÀ LA CLASSE. QUE HA DE TENIR COM A MÍNIM: 1 TÈCNIC DE SO I 1 PRESENTADOR DE PROGRAMA.**

NOM DEL PROGRAMA	
OBJECTIU DEL PROGRAMA	
PERFILS PROFESSIONALS	☐ Presentador/s del programa ☐ Entrevistador/s ☐ Entrevistat/s ☐ Publicitat ☐ Ajudant/s del productor ☐ Aprenent/s de tècnic de so ☐ Altres:

ANNEX 4: PLANTILLA DE L'ACTIVITAT "FEM EL GUIÓ DEL NOSTRE PROGRAMA"

Ompliu el quadre següent.

TEMPS	INDICACIONS TÈCNIQUES	CONTINGUT

TEMPS	INDICACIONS TÈCNIQUES	CONTINGUT